

Profesor Edward Szczepanik – ekonomista, żołnierz, mąż stanu

W 2015 roku będziemy obchodzić stulecie urodzin Edwarda Franciszka Szczepanika, ostatniego polskiego premiera na uchodźctwie, wybitnego ekonomisty o uznaniu światowym, dzielnego żołnierza oraz współtwórcy polskiej transformacji.

Dla SGH jest to rocznica szczególna, Edward Szczepanik był jej absolwentem i pracownikiem. Jego więc dorobek naukowy i polityczny stanowi dla nas szczególnie źródło uznania i dumy. SGH dała temu wyraz nadając Mu tytuł doktora honoris causa w 1995 roku. Przypomnijmy więc ważniejsze fakty z Jego życia oraz kariery naukowej i politycznej i dołączmy się do upamiętnienia tej rocznicy, a także wykorzystajmy Jego dorobek naukowy w naszych badaniach i dydaktyce.

Edward Franciszek Szczepanik urodził się 22 sierpnia 1915 r. w Suwałkach. Tam, w 1933 roku, ukończył Gimnazjum im. Karola Brzostowskiego i podjął studia w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Ukończył je w 1936 roku uzyskując tytuł magistra nauk ekonomicznych z wyróżnieniem na podstawie pracy magisterskiej pt. *Problemy monetarne Anglii w okresie kryzysu*, napisanej pod kierownictwem naukowym prof. Edwarda Lipińskiego, w ramach seminarium z ekonomii politycznej i nauk o koniunkturach gospodarczych. Po studiach odbył służbę wojskową i ukończył Szkołę Podchorążych Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim.

W 1937 roku otrzymał stypendium Funduszu Kultury Narodowej, co umożliwiło mu dalsze studiowanie w Londynie, m.in. w London School of Economics and Political Sciences. Dwuletni staż naukowy w Londynie poświęcił przygotowaniu rozprawy doktorskiej. Tam, dzięki rekomendacjom prof. Edwarda Lipińskiego, studiował, m.in. u prof. Lionel Robinsona oraz Friedricha von Hayeka, u którego rozpoczął pisanie pracy doktorskiej. W Londynie poznał również prof. Paula Rosensteina-Rodana, wówczas wykładającego w Royal Institute for International Affairs, z którym po wojnie się zaprzyjaźnił i podjął współpracę naukową. Po powrocie z Anglii rozpoczął pracę w SGH jako asystent prof. Edwarda Lipińskiego na Wydziale Ekonomii Politycznej. Pracuje również w Banku Narodowym. Píše nowatorską pracę pt. *Zagadnienie neutralnego pieniądza* (1938 r.).

Wybuch II wojny światowej przerwał karierę naukową Edwarda Szczepanika. Pióro zamienił na karabin, jako podchorąży ogniomistrz został przeniesiony do Wilna, a po internowaniu na Litwie był więziony w Kozielsku i na półwyspie Kola, będąc następnie deportowany do Murmańska, skąd, po wejściu w życie układu Sikorski – Majski z 30 lipca 1941 roku, udał się statkiem do Archangielska, a potem pociągami do Tatiszczewa nad Wołgą, gdzie rozpoczęło się tworzenie 5. Dywizji Piechoty, stanowiącej zaczątek odradzającej się polskiej armii na obczyźnie. Tam, w grudniu 1941 roku, w trakcie wizyty gen. Władysława Sikorskiego, został podporucznikiem i trafił do II Korpusu WP gen. Władysława Andersa. Jako oficer 4. Pułku Artylerii Lekkiej 5. Dywizji Piechoty, przeszedł wschodni szlak bojowy od zgrupowania nad Wołgą do ziemi włoskiej. Brał udział w bitwie o Monte Cassino, Anconę i Bolonię. Awansował na stopień kapitana i majora.

W 1945 roku otrzymał Krzyż Walecznych w bitwie o Bolonię, dwukrotnie Srebrny Krzyż z Mieczami i Croco al Merito di Guerra, a także szereg odznaczeń brytyjskich. Za wybitne zasługi dla Polski został odznaczony przez Władze RP na Uchodźctwie Krzyżem Kawalerskim, Orderem Odrodzenia Polski oraz Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

W czasie wojny prowadził dla żołnierzy kursy z obszaru nauk społecznych, a w 1946 roku, po rozwiązaniu i demobilizacji polskich sił zbrojnych, pełnił funkcję opiekuna studentów Wydziału Ekonomii i Prawa w Ośrodku Akademickim 2. Korpusu, gdzie prowadził wykłady i seminaria z ekonomii.

Po zakończeniu służby wojskowej i zamieszaniu na stałe w Anglii, powrócił do pracy naukowej. Rozpoczął ją od wykładów ekonomii politycznej w Polish University College (PUC), gdzie był zatrudniony od 1946 roku na stanowisku asystent profesor. Odbył kolejne studia magisterskie w LSE, co wówczas było warunkiem potwierdzenia polskiego dyplomu magistra. Pracę akademicką łączył z działalnością ekspercką i społeczną. Rychło został cenionym dydaktykiem oraz konsultantem Rządu RP w Londynie, który powierzał mu ekspertyzy i opinie dotyczące ważnych problemów ekonomicznych i politycznych Polski oraz gospodarki światowej. Został członkiem zarządu

Komitetu Obywatelskiego Pomocy Uchodźcom Polskim, pełnił funkcję sekretarza zarządu Stowarzyszenia Ekonomistów Polskich za Granicą, wybrano go prezesem Stowarzyszenia Wychowanków SGH na Obczyźnie. Do ciekawych jego prac z tego okresu zalicza się *Zarys polityki dobrobytu gospodarczego* (1953).

W roku 1953 Edward Szczepanik podejmuje pracę w University of Hong Kong na stanowisku starszego wykładowcy, współtworzy wydział ekonomii i zostaje pierwszym jego dziekanem (SGH współpracuje z tym Uniwersytetem). Współorganizuje również Towarzystwo Ekonomiczne Hongkongu.

Pokłosem naukowym pobytu Edwarda Szczepanika w Hongkongu jest szereg liczących się w świecie prac naukowych, wśród których na szczególną uwagę zasługują dwa dzieła, które wnoszą niekwestionowany wkład do ekonomii, zwłaszcza ekonomii rozwoju, a geoeconomicznie patrząc, również tak ważnych obecnie studiów azjatyckich. Pierwsze, to *The Economic Growth of Hong Kong*, wydane dwukrotnie przez Oxford University Press (w 1958 oraz 1960 roku), za które Edward Szczepanik otrzymał PhD w University of London w 1959 roku. Książka znajduje się w 46 renomowanych bibliotekach świata, w tym w Bibliotece Kongresu USA i siedemnastu czołowych uniwersytetach amerykańskich. Podobnie rozpowszechnione jest drugie dzieło *Symposium on Economic and Social Problems of the Far East*, wydane przez Hong Kong University Press w 1963 roku. Jest jego redaktorem naukowym oraz autorem artykułu pt. *Balance of Payment of Mainland China*, będącym pierwszą naukową publikacją dotyczącą bilansu płatniczego Chin oraz traktowania Chin jako kraju rozwijającego się. Jest to pionierskie dzieło wybitnych światowych uczonych zajmujących się problemami krajów słabo rozwiniętych, poświęcone kluczowym problemom rozwoju gospodarek Azji, zwłaszcza Azji Wschodniej. Znajduje się w trzydziestu pięciu renomowanych naukowych bibliotekach zagranicznych. Nie znajduje się w żadnej polskiej bibliotece.

Pionierskie prace Edwarda Szczepanika w obszarze studiów azjatyckich, podobnie jak dotyczące pozostałych obszarów jego zainteresowań badawczych, są więc w Polsce słabo znane i zajmują skromne miejsce w polskich zasobach bibliotecznych. Obecne pojawiły się w większości w połowie lat dziewięćdziesiątych, w następstwie przyznania Edwardowi Szczepanikowi przez SGH tytułu doktora honoris causa. Siedem znajduje się w Bibliotece SGH oraz Bibliotece Narodowej, sześć w Uniwersytecie Warszawskim i Jagiellońskim. Niektóre jego prace znajdują się w PISM i w bibliotece Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Nieco więcej – w Bibliotece Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Edwarda F. Szczepanika w Suwałkach.

Warto zauważyć, że dorobek naukowy oraz doświadczenia osiągnięte przez Edwarda Szczepanika w trakcie pobytu w Hongkongu, spotkały się z dużym zainteresowaniem organizacji międzynarodowych. Został, w kilku z nich, doradcą ekonomicznym, m.in. Commission for Asia and the Far East, U.N. High Commissioner for Refugees, Economic International Coffee Organization. Dostał również zaszczytnej funkcji doradcy ekonomicznego Rządowej Komisji Planowania w Pakistanie z ramienia Uniwersytetu Harvarda, reprezentując go w latach 1961–1963 w jego flagowym projekcie dotyczącym uprzemysłowienia i rozwoju gospodarek słabo rozwiniętych.

W 1963 roku Edward Szczepanik wraca do Europy i podejmuje pracę w FAO na stanowisku starszego ekonomisty oraz kierownika Podyplomowych Studiów Polityki Rolnej ONZ.

Pełni także funkcję dyrektora kursów planowania rolniczego dla ekonomistów z krajów rozwijających się.

Równoległe do prac eksperckich i organizacyjnych w FAO, Edward Szczepanik poświęca się pracy naukowej. Prowadzi badania wokół problemów rozwoju rolnictwa oraz polityki rolnej ze szczególnym uwzględnieniem krajów rozwijających się, a z czasem również polskiej gospodarki. W bogatym jego dorobku z tego okresu na szczególną uwagę zasługuje pionierskie dzieło pt. *Agricultural Policies at Different Levels of Development*, FAO, Roma 1975. Stanowi ono podstawę nadania Edwardowi Szczepanikowi przez SGH tytułu doktora honoris causa. Przypomnijmy, dzieło miało otworzyć planowaną wówczas serię wydawniczą poświęconą wybitnym pracom naszych doktorów honoris causa. Do tego nie doszło, warto o tym dzisiaj pomyśleć.

W okresie pobytu w Rzymie był również delegatem Rządu RP na Uchodźstwie przy Stolicy Apostolskiej, brał czynny udział w pracy społecznej jako Prezes Rady Polaków we Włoszech.

Po zakończeniu misji rzymskiej, w latach 1978–81 kontynuował badania w Sussex University. Na ich podstawie opublikował kolejne dzieło pt. *New Limits of European Agriculture* (1985). Do niego często nawiązywał w licznych artykułach na temat kierunków polskich reform gospodarczych oraz sytuacji politycznej w Polsce.

W 1981 roku został profesorem ekonomii w Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie (PUNO). Sprawował w nim także funkcję dziekana. Ponadto był przewodniczącym komitetu organizacyjnego oraz redaktorem naczelnym 10 tomów prac Kongresu Kultury Polskiej na Obczyźnie (1985 r.). Pełnił funkcję prezesa Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie.

W latach 1981–1986 prof. Edward Szczepanik był Ministrem Spraw Krajowych w Rządzie RP na Uchodźstwie. 7 kwietnia 1986 roku, po ustąpieniu Premiera Kazimierza Sabbata, objął funkcję Prezesa Rady Ministrów Rządu RP na Uchodźstwie. Obowiązki te sprawował do 22 grudnia 1990 r., tj. do momentu jego rozwiązania.

Profesor Edward Szczepanik zmarł 11 października 2005 roku. The GUARDIAN, z 19 grudnia 2005 roku, w pośmiertnym wspomnieniu, z autorskim udziałem Leszka Balcerowicza, tak Go wspomina: „Edward Szczepanik, who has died aged 90, was the last prime minister of the London-based Polish government in exile ... He held the post of prime minister from 1986 to 1990: at a cabinet meeting that year, he advised the last president in exile, Ryszard Kaczorowski, to accept an invitation to go to Warsaw and transfer the flag and other insignia of office to Lech Walesa as the „President of the Republic elected by Polish people in free general elections”. Walesa expressed his gratitude thus: „You carried the banner of freedom with pride. The Polish authorities in exile have performed their historic mission with dignity and victoriously”.

Źródła:

1. Biografia prof. dr hab. Edwarda Szczepanika – kandydata do tytułu doktora honoris causa, SGH 1995.
2. A. Sudol, *Edward Franciszek Szczepanik. Ostatni premier rządu RP na uchodźstwie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2009.
3. Obituary, Edward Szczepanik, *The last prime minister of the Polish government in exile*, In Share Leszek Balcerowicz, The GUARDIAN, Monday 19 December 2005.

Kazimierz Starzyk